

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І. МЕЧНИКОВА

Кафедра економічної та соціальної географії і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
Майя НІКОЛАСВА

09

2023_р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК.2.1 Соціальна географія

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

(код і назва спеціальності (тей))

Освітньо-професійна/наукова програма: Географічні основи природокористування та регіонального і муніципального розвитку

(назва ОПП/ОНП)

1. Опис навчальної дисципліни

"Соціальна географія"

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3,0 годин – 90 змістових модулів – 2	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр і назва)	<u>Нормативна</u> (за вибором)	
	Спеціальність <u>106 Географія</u> (код і назва)	<i>Рік підготовки</i>	
	Спеціалізації: _____ (назва)	2-й	2-й
		<i>Семестр</i>	
	<u>Перший</u> <u>(бакалаврський)</u>	4-й	4-й
		<i>Лекції</i>	
		30 год.	14 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		16 год.	8- год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		44 год.	68 год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є поглиблення і розширення теоретичних знань, вмінь та практичних навичок студентів у питаннях дослідження закономірностей територіальної організації соціальної сфери, просторових процесів й форм організації життя людей і суспільного виробництва.

Завдання дисципліни:

- ознайомити студентів із питаннями, що стосуються об'єкта, предмета, законів і закономірностей, особливостей історичного розвитку та головних наукових положень соціально-географічної науки;

- визначити геопросторові особливості соціально-географічних процесів у різних сферах: демографічній, культури та людської поведінки, сакральній, медичній, освітній (головним чином, на прикладі України);

- вивчити методики комплексного соціально-географічного аналізу територіальних суспільних систем різного просторового рівня (зокрема, локального та регіонального);

- висвітлити сучасні соціально-географічні риси та фактори їх формування у світі, Європі, Україні.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

а) загальних (ЗК):

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

б) спеціальні (фахові, предметні):

СК2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

СК9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

Програмні результати навчання (ПРН):

Р01. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.

Р03. Пояснювати особливості організації географічного простору.

Р05. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати:

- трактування категорій соціальної географії;
- значення термінів, що використовуються у соціальній географії та суміжних науках;
- географічні закономірності соціальної сфери суспільства та окремих її складових на території України, Європи, світу;

- особливості соціально-географічного прояву концепцій соціального простору та часу, географічного та економічного детермінізму.

вміти:

- пояснювати предметну сферу дослідження соціальної географії, а також дисциплін: бігейвіористська географія, медична географія, радикальна географія, рекреаційна географія, сакральна географія;

- аналізувати соціально-географічні явища та процеси з використанням конкретно-наукових методів: позиційної редукції, побудови анаморфованих та ментальних карт;

- пояснювати особливості та виявляти фактори територіального поширення та геопросторової організації соціально-географічних явищ та процесів на основі

картографічної або статистичної інформації різного просторового рівня (локального, національного, макрорегіонального, глобального);

- орієнтуватися в потоці соціально-географічної інформації.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Наукові основи соціальної географії

Тема 1. Вступ. Поняття і суть соціальної географії.

Соціальна географія як наука про територіальну організацію і регіональні закономірності соціальних процесів. Об'єкт і предмет пізнання. Визначення науки. Структура соціальної географії. Поняття "соціального" в структурі наукових знань. Функції соціальної географії в суспільстві. Група теоретико-пізнавальних функцій. Група управлінсько-перетворювальних і прогностичних функцій. Роль соціальної географії у вирішенні теоретичних і прикладних проблем суспільства. Місце соціальної географії в оточуючому світі. Соціальна географія в системі наук: географічних, економічних, соціологічних. Соціальна географія і регіональна соціологія. Завдання соціальної географії. Проблеми і перспективи розвитку.

Тема 2. Становлення і розвиток соціальної географії в світі і Україні

Економічні, соціально-політичні і наукові передумови виникнення соціальної географії. Особливості становлення та її основні віхи. Розвиток соціальної географії в зарубіжних країнах. Основні віхи розвитку в XIX - XX ст. Пошуки критеріїв у суспільному житті в природних факторах розвитку. Натуралістичні напрями в соціології. Географічний детермінізм. Розвиток соціальної географії в Україні. Основні етапи історичного розвитку соціологічної думки. Напрями, концепції, школи в соціальній географії: географія розвитку, географія сприйняття, часова, феміністична географія, географія спорту тощо.

Соціологія в XX ст. Сучасні соціологічні парадигми. Сучасний етап розвитку соціальної географії в Україні: наукові центри, організації, досягнення, проблеми розвитку. Соціологія українського відродження.

Тема 3. Теорія географічного і соціального простору та просторові властивості суспільства

Еволюція уявлень про географічний простір і діалектика розвитку геосистем в просторі і часі. Уявлення про соціально-географічний простір. Властивості геопростору. Сутність і структура соціального простору. Властивості соціального простору. Простір і життєве середовище. Особливості і тенденції просторової організації суспільства. Регіональна свідомість. Рівні організації простору. Соціально організований простір і його основні риси: об'ємність, розмірність, протяжність і т.д. Життєвий простір. Простір індивідуального буття. Фактори соціально-просторової диференціації суспільства. Соціальна дистанція. Умови і можливості життєдіяльності. Простір людського розвитку. Просторові зони і території людини.

Тема 4. Соціально-географічні дослідження: методологія, програма, методи

Методологічні принципи соціально-географічних досліджень. Соціологічні підходи. Види і типи соціально-географічних досліджень. Соціологічні дослідження і суспільна практика. Принципи організації і проведення соціологічних досліджень. Програма досліджень, її значення і складові елементи. Основні дослідницькі стратегії. Методи прикладних соціологічних досліджень: вивчення документальних джерел, анкетні опитування та інтерв'ю, соціологічні спостереження і експерименти. Методика вибірки та інформаційного забезпечення соціологічних досліджень. Поняття соціально-географічного факту. Розробка анкет і паспортів населених пунктів (регіонів). Специфіка анкетування як форми збору соціологічної інформації. Технологія обробки соціологічної інформації. Кількісні і якісні способи обробки і аналізу даних. Методи аналізу первинної соціологічної інформації. Оформлення результатів досліджень. Розробка практичних рекомендацій на основі результатів прикладних досліджень.

Тема 5. Географія соціально-демографічного розвитку

Соціальне відтворення населення. Види соціально-демографічних відносин. Основні фактори, що впливають на народонаселення. Динаміка і розміщення населення. Проблеми історичних та неісторичних народів. Природний рух населення. Народжуваність, смертність, природний приріст. Тривалість життя. Здоров'я населення. Вікова структура населення. Покоління як специфічна соціальна спільність і суб'єкт суспільного життя. Групи несамодіяльного населення та їх місце в соціальній структурі. Молодь як соціально-демографічна група, її соціальні функції, позиції, протиріччя розвитку. Місце молоді в структурі суспільства, її характер як особливої соціально-демографічної групи. Соціальні проблеми виховання і освіти молоді. Статевий склад населення. Соціальні функції статей. Сімейний склад населення. Структура сім'ї та її функції. Фактори, які впливають на стабільність сім'ї. Якість шлюбів. Тенденції розвитку шлюбно-сімейних відносин. Якість населення. Основні положення еugenіки. Наслідки росту населення. Закон народонаселення Т.Мальтуса. Теорії і концепції народонаселення. Соціально-демографічна політика та її регіональні особливості. Проблеми розвитку народонаселення.

Міграція як соціальний процес, її види і функції. Проблеми свободи переміщення людей. Концепції міграції. Фактори і динаміка міграції. Інтенсивність міграційних потоків. Мігранти як біологічна зброя. Соціальні наслідки міграцій. Депортації. Імміграція, її сутність і тенденції. Сільсько-міська і міжрегіональна міграція. Міжнародна міграція. Тенденції міграції. Концепції регулювання міграції у відповідності з політичними, етнічними, соціально-культурними критеріями. проблема нелегалів. Біженці, їх сутність і види. Соціальні проблеми виникнення біженців. Масштаби біженців і проблеми регулювання цього процесу. регіональні та національні особливості регулювання міграційних процесів. Управління міграційними процесами.

Тема 6. Соціальна структура суспільства в регіональному вимірі

Соціальна структура суспільства та її основні елементи. Соціальна інтеграція і диференціація. Соціальна нерівність. Теорії соціальної стратифікації. Структурно-функціональний підхід до побудови моделі стратифікації. Ранжирування видів соціальної діяльності. Нерівність людей за здібностями і освітою. Соціально-класова структура. Соціально-професійна структура. Соціальні групи. Соціальна стратифікація українського суспільства.

Тема 7. Людський розвиток в регіональному вимірі

Глобальна концепція людського розвитку. Оцінка рівнів людського розвитку і його регіональний вимір. Розвиток людських ресурсів. Проблеми людського розвитку в Україні. Людський потенціал. Перспективи сталого розвитку людини.

Тема 8. Гендерні дослідження в соціальній географії

Теоретичні засади і джерела гендерної теорії. Значення і роль гендерних досліджень в соціальному розвитку. Гендерна стратифікація. Гендерний фактор відтворення людського капіталу. Основні теоретичні напрями сучасного фемінізму жінки в історичному минулому як підгрунтя гендерних стереотипів. Гендерні дослідження становища жінок у сфері праці. Гендерний аспект у дослідженнях інституту сім'ї. Гендерні дослідження сфери політики і влади. Дослідження феномену насилля щодо жінок. Тенденції і перспективи гендерних досліджень.

Тема 9. Соціально-етнічні процеси

Основні поняття етносоціології і розвиток націй. Історичні форми і рівні етносів. Основи соціальної антропології. Племена, народності, нації. Раси і расовий склад населення. Етнічні групи, їх основні ознаки, умови формування і розвитку. Проблеми етнічних відносин в сучасній соціології. Етногенез. Нація як суб'єкт суспільного життя. Національні відносини: теорія і практика. Теорія ментальності. Націоналізм і національна ідея. Національний менталітет. Етнічна структура. Сучасний стан національних відносин в Україні, його історичні коріння і новітні процеси. Національні культури та їх соціологічні дослідження. Національна свідомість і загальнолюдські цінності. Проблеми міжнаціональних конфліктів

та способи їх вирішення. Проблеми малих народів і національних меншин. Національна політика як складова частина соціальної політики.

Тема 10. Розселення населення

Поселенська структура суспільства і поселенські спільності. Соціальна функція поселень. Історичні, економічні, політичні, культурні, екологічні умови формування різних типів поселенської структури. Сутність системи розселення. Форми і фактори розселення. Основні поняття розселення. Концепції розселення. Основні протиріччя розселення населення. Зональні і національні особливості розселення населення. Система розселення і науково-технічний й соціальний прогрес. Регіональні системи розселення і оцінка їх соціальної ефективності. Села. Міста. Агломерації. Конурбації. Мегалополіси. Система індикаторів розвитку поселень. Типологія соціальних і демографічних статусів поселень. Типи поселень. Міське розселення, його суть і особливості. Сільське розселення і його форми. Соціальні проблеми розселення.

Тема 11. Соціально-географічні аспекти урбанізації

Соціально-географічні закономірності урбанізації та її територіальні прояви. Просторова еволюція урбанізації. Фактори урбанізації. Періодизація урбанізації. Еволюція урбанізації. Розвиток міст. Зв'язок між сучасною урбанізацією, міжнародним поділом праці і НТР. Нові тенденції урбанізації: субурбанізація, рурбанізація. Соціальна справедливість і міста. Етапи урбанізації. Економічні і соціальні фактори зростання міст. Урбанізація і міська політика. Тенденції розвитку урбанізації. Механізм розвитку і перспективи урбанізації.

Змістовий модуль 2. Географія соціального розвитку і соціальної динаміки

Тема 12. Суспільство як система і його функціонування в просторі і часі

Поняття і види соціальних систем. Суспільство як система. Макросоціологічні теорії суспільств. Соціальні системи в поняттях системної теорії: будова, функціонування, розвиток. Еволюція суспільства. Концепції структуралізму. Основні принципи самоорганізації. Соціальні системи. Соціальні інститути і соціальні організації. Інституціоналізація суспільства. Зміст поняття "соціальний інститут" і його формальне вираження. Функції соціального інституту: регулятивна, інтегративна, реляційна. Взаємодія соціальних інститутів. Соціальна організація: поняття, основні ознаки - наявність цілі, власного органу, сукупність соціальних статусів і соціальних ролей. Види соціальних організацій, їх функції і будова. Місце соціальної організації в соціальній структурі суспільства. Типи соціальної динаміки. Соціальний прогрес. Типи суспільств. Соціальні взаємодії як основа соціальних явищ. Типи соціальних взаємодій. Закономірності еволюції соціуму. Суспільний прогрес і його критерії. Інтеграція і диференціація в сучасному світі та їх соціальні форми. Теорія розвитку суспільства: формаційний і цивілізаційний підходи. Еволюційний і революційний шляхи розвитку. Типологізація суспільств за рівнем культурно-економічного розвитку. Доіндустріальне, індустріальне і постіндустріальне суспільство.

Тема 13. Соціально-географічні засади цивілізацій

Сутність поняття "цивілізація" та її роль в соціальних відносинах. Теорії цивілізацій. Центр і периферія цивілізації. Класифікація цивілізацій: європейська, ісламська, індійська, буддійська, латиноамериканська, православна та ін. Хвилі цивілізацій в просторі і часі. Колонізація як феномен цивілізації. Культури і цивілізації в формуванні регіонів. Експансія європейської цивілізації. Географія цивілізацій. Цивілізаційні макрорегіони світу. Географічні основи розвитку цивілізацій. Взаємодія цивілізацій.

Тема 14. Соціально-просторові аспекти економічного життя населення і його трудової діяльності

Загальні поняття про економічну соціологію. Економічні системи та їх типи. Соціальний вимір економіки. Роль праці в становленні людини і суспільства. Праця - головний фактор відтворення суспільства як цілісної системи, специфічний спосіб людського буття. Праця в системі соціальних цінностей, вираз суспільного багатства і культури. Галузевий і етно-регіональний поділ праці. Професії і професійна структура. Єдність

праці і технології. Інноваційні процеси в сфері праці. Ринок праці. Проблеми зайнятості і безробіття. Трудові конфлікти і страйки. Соціальні аспекти збалансованості робочих місць і робочої сили. Соціальна регуляція трудової поведінки. Економічна поведінка і форми власності. Процеси приватизації. Форми і типи підприємницької діяльності. Структура, функції і типи трудових колективів. Соціальна мобільність. Організація як об'єкт соціології праці. Типологія виробничих організацій. Соціальні технології. Соціальні фактори економічного росту.

Тема 15. Географія рівнів соціального розвитку і якості життя населення в територіальному вимірі

Загальні поняття про рівень соціального розвитку і якість життя населення територій. Основні групи та індикатори виміру соціального розвитку і якості життя населення. Економічні компоненти рівня соціального розвитку і якості життя населення: економічний добробут доход на душу населення, доля сімей, проживаючих вище лінії бідності, банківські депозити на душу населення, забезпеченість житлом і т.д.; політичні компоненти: індивідуальна активність тираж місцевих газет, забезпеченість телевізорами, політичні переконання населення і політичні партії; екологічні компоненти: екологічні умови рівень вмісту в повітрі окремих видів поллютантів, ступінь забрудненості води, ступінь шумового забруднення і т.д., природно-кліматичні умови і природне середовище; компоненти охорони здоров'я і освіти; індивідуальні аспекти охорони здоров'я дитяча смертність на 1000 народжених, рівень смертності на 1000 чол., індивідуальні аспекти освіти середнє число років навчання серед осіб у віці 25 років і старше, кількість населення з вищою освітою тощо, стан охорони здоров'я число лікарів на 1000 жителів, число лікарняних ліжок на 1000 жителів, витрати місцевих властей на потреби охорони здоров'я на душу населення, стан освіти витрати місцевих властей на освіту на душу населення, забезпеченість школами і вчителями; соціальні компоненти: можливості для індивідуального розвитку доля зайнятих в загальній чисельності населення, доля населення, яке має власне житло тощо, соціальна справедливість по відношенню до особи і соціальний захист; умови життя доля житла без комунальних зручностей, доля жителів без телефонів, число підприємств роздрібної торгівлі на 1000 жителів, число фінансових закладів на 1000 жителів, культура число музеїв, симфонічних оркестрів, оперних театрів, драматичних театрів тощо, сфера відпочинку, безпека життя. Соціальна справедливість.

Тема 16. Географія соціально-культурного розвитку, релігійного життя населення, соціальної інфраструктури, сфери послуг, рекреаційного розвитку, соціальних негараздів

Культура як соціальне явище: поняття, структура, функції. Рівень культури різних соціальних спільностей. Роль культури в життєдіяльності особи. Культурні норми і цінності. Форми культури. Загальнолюдські цінності. Складові культури. Універсальні елементи культури. Динаміка культури. Соціально-культурна сфера життєдіяльності суспільства. Вплив культури на соціально-інтеграційні процеси і формування спільностей, соціальних груп. Етнокультура. Національні і релігійні особливості культури. Міська і сільська культура. Культура класів і соціальних груп. Молодіжна культура, проблеми і особливості її функціонування. Масова культура. Поняття вільного часу і його місце в діяльності людини і суспільства. Економічні, психологічні і культурні функції вільного часу. Вільний час і дозвілля. Дозвілля і масова культура. Культура дозвілля як спосіб його організації. Наукова організація дозвілля в масштабах суспільства, регіонів. Сфера культури. Діяльність закладів культури і дозвілля. Сітка і типи закладів культури і дозвілля та їх взаємодія. Проблеми оптимальних технологій культури і дозвілля. Технологія проектування культурно-відпочинкової діяльності. Ефективність культурного обслуговування: показники і нормативи, методи їх виміру і оцінка. Комп'ютеризація в культурі як елемент нової технології. Географія культурних ареалів. Соціокультурна характеристика українського суспільства.

Географічні аспекти походження релігії. Соціальна доктрина церкви. Об'єкт релігії. Елементи релігії. Релігійний світогляд. Соціальні функції і концепції релігійної віри. Релігійний склад населення. Географія релігії і віровчень. Форми релігійної організації. Географія світових релігій. Географія племінних культур. Релігія в індустріальному і постіндустріальному світі. Християнська етика і християни в діловому житті України. Національні і релігійні особливості економічної поведінки. Тенденції розвитку релігії.

Сутність і функції соціальної інфраструктури. Структура соціальної інфраструктури. Роль соціальної інфраструктури в розвитку людини. Соціальні умови життя і соціальна інфраструктура. Нормативна база соціальної інфраструктури. Соціальна інфраструктура і ріст народного добробуту. Ефективність функціонування соціальної інфраструктури. Розвиток і розміщення соціальної інфраструктури. Регіональний розвиток соціальної інфраструктури.

Поняття про соціальну сферу. Місце соціальної сфери в суспільстві, її взаємодія з матеріально-виробничою, культурною і політичною сферами. Зміст соціальної сфери. Місце послуг в задоволенні особистих потреб населення. Діяльність об'єктів сфери обслуговування та їх територіальна організація. Сітка і типи закладів сфери обслуговування. Ефективність сфери обслуговування: показники, нормативи, методи їх виміру і оцінки.

Сутність рекреації. Рекреація і дозвілля. Соціальна і біологічна форми рекреації. Соціальні і психологічні функції рекреації. Поняття рекреаційного ефекту. Види рекреаційної діяльності. Типи рекреаційної поведінки: короткострокові, довгострокові, епізодичні. Відпочинок як структуроутворюючий фактор соціальної організації суспільства. Роль відпочинку в формуванні соціальних відносин, організації соціальних груп та інститутів. Форми рекреації. Територіальна організація рекреації.

Соціальна сутність злочинної поведінки індивідів і груп. Слабкі, випадкові і стійкі форми злочинної поведінки та їх регіональні особливості. Системи соціальних санкцій. Проблеми соціальної адаптації і ресоціалізації. Соціально-економічні, правові, культурні, групові форми злочинності. Злочинність, її мотиви і причини. Територіальні особливості злочинності. Тероризм і злочини терористичної направленості.

Тема 17. Соціально-географічні проблеми взаємодії суспільства і природи. Соціальна екологія

Соціологічна теорія оточуючого середовища. Суспільство і природа екологія. Регіональні дослідження екологічних проблем. Екологічні права людини. Екологічні злочини. Рейтинги стану екології. Екологічна загроза здоров'ю людини. Екологічні проблеми національного масштабу, місцевого значення, проблеми світового масштабу. Шляхи вирішення екологічних проблем. Екологічна активність. Екологічна свідомість. Екологічні рухи. Екологічна освіта. Парниковий ефект. Екологічні біженці зараз 1,1 млрд. чол. живе в екологічно небезпечних районах; екологічний тиск буде посилюватися у зв'язку з глобальним потеплінням. Сталий розвиток і людина. Техногенно-природна безпека населення.

Соціоекологія як наука про гармонізацію взаємовідносин між суспільством і природою; специфіка її проблем і основні завдання розвитку. Система "людина - життєве середовище" як об'єкт соціального відтворення.

Тема 18. Соціальне районування і соціальні райони

Розвиток теорії районування. Регіональні соціальні теорії. Функції соціального районування політична, соціальна, організаційна. Принципи соціально-економічного районування соціальний, економічний, екологічний. Районоутворюючі фактори. Поєднання соціально-економічного районування і адміністративно-територіального устрою. Методичні підходи до розробки схеми соціальних районів. Види соціально-економічного районування: макро-, мезо- і мікрорайонування. Райони-полюси росту. Соціально недостатньо розвинуті райони. Роль соціального районування у вирішенні загальнодержавних завдань, оперативного керівництва і управління територією. Соціальне районування як інструмент для прогнозного соціального проектування. Районування середовища і якості життя.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п	лаб	ср		л	п	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Наукові основи соціальної географії										
Тема 1. Вступ. Поняття і суть соціальної географії	2				2	3	1			2
Тема 2. Становлення і розвиток соціальної географії в світі і Україні	4	2			2	3	1			2
Тема 3. Теорія географічного і соціального простору та просторові властивості суспільства.	2				2	3	1			2
Тема 4. Соціально-географічні дослідження: методологія, програма, методи.	2				2	3	1			2
Тема 5. Географія соціально-демографічного розвитку	14	4	4		6	5	1	2		2
Тема 6. Соціальна структура суспільства в регіональному вимірі	4	2			2	5	1	2		2
Тема 7. Людський розвиток в регіональному вимірі	4	2			2	5	1			4
Тема 8. Гендерні дослідження в соціальній географії	2				2	5	1			4
Тема 9. Соціально - етнічні процеси	4	2			2	5	1			4
Тема 10. Розселення населення	6	2	2		2	7	1	2		4
Тема 11. Соціально-географічні аспекти урбанізації	6	2	2		2	7	1	2		4
Разом за змістовим модулем 1	50	16	8		26	51	11	8		32
Змістовий модуль 2. Географія соціального розвитку і соціальної динаміки										
Тема 12. Суспільство як система і його функціонування в просторі і часі	4	2			2	4,5	0,5			4
Тема 13. Соціально-географічні засади цивілізацій	6	2	2		2	4,5	0,5			4
Тема 14. Соціально - просторові аспекти економічного життя населення і його трудової	4	2			2	4,5	0,5			4

діяльності										
Тема 15. Географія рівнів соціального розвитку і якості життя населення в територіальному вимірі	6	2	2		2	6,5	0,5			6
Тема 16. Географія соціально-культурного розвитку, релігійного життя населення, соціальної інфраструктури, сфери послуг, рекреаційного розвитку, соціальних негараздів	14	4	4		6	6,5	0,5			6
Тема 17. Соціально-географічні проблеми взаємодії суспільства і природи. Соціальна екологія	4	2			2	6,5	0,5			6
Тема 18. Соціальне районування і соціальні райони	2				2	6	--			6
Разом за змістовим модулем 2	40	14	8		18	37	3			36
Усього годин	90	30	16		44	90	14	8		68

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Тема 10. Розселення населення. Семінарське заняття 1. Розселення. Географічні форми розселення.	2	2
2	Тема 11. Соціально-географічні аспекти урбанізації. Семінарське заняття 2. Процеси урбанізації.	2	2
3	Тема 13. Соціально-географічні засади цивілізацій. Семінарське заняття 3. Поняття, сутність, класифікація та географія цивілізацій.	2	--
4	Тема 15. Географія рівнів соціального розвитку і якості життя населення в територіальному вимірі.	2	--
5	Тема 16. Географія соціально-культурного розвитку, релігійного життя населення, соціальної інфраструктури, сфери послуг, рекреаційного розвитку, соціальних негараздів	4	--
	Разом	12	4

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Тема 5. Географія соціально-демографічного розвитку. Практична робота 1. Динаміка чисельності населення України.	2	2
2	Тема 5. Географія соціально-демографічного розвитку. Практична робота 2. Статеві-віковий склад населення України.	2	2
	Разом	4	4

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин	
1	Опанування теми 1. Вступ. Поняття і суть соціальної географії / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю.	2	2
2	Опанування теми 2. Становлення і розвиток соціальної географії в світі і Україні / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	2
3	Опанування теми 3. Теорія географічного і соціального простору та просторові властивості суспільства / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	2
4	Опанування теми 4. Соціально-географічні дослідження: методологія, програма, методи / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	2
5	Опанування теми 5. Географія соціально-демографічного розвитку / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	6	2
6	Опанування теми 6. Соціальна структура суспільства в регіональному вимірі / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
7	Опанування теми 7. Людський розвиток в регіональному вимірі / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
8	Опанування теми 8. Гендерні дослідження в соціальній географії / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
9	Опанування теми 9. Соціально - етнічні процеси / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
10	Опанування теми 10. Розселення населення / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
11	Опанування теми 11. Соціально-географічні аспекти урбанізації / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
12	Опанування теми 12. Суспільство як система і його функціонування в просторі і часі / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
13	Опанування теми 13. Соціально-географічні засади цивілізацій / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
14	Опанування теми 14. Соціально-просторові аспекти економічного життя населення і його трудової діяльності / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	4
15	Опанування теми 15. Географія рівнів соціального розвитку і якості життя населення в територіальному вимірі / підготовка до лекцій, практичних	2	4

	занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).		
16	Опанування теми 16. Географія соціально-культурного розвитку, релігійного життя населення, соціальної інфраструктури, сфери послуг, рекреаційного розвитку, соціальних негараздів / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	6	6
17	Опанування теми 17. Соціально-географічні проблеми взаємодії суспільства і природи. Соціальна екологія / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	6
18	Опанування теми 18. Соціальне районування і соціальні райони / підготовка до лекцій, практичних занять, поточного та періодичного контролю, індивідуальні завдання (написання рефератів).	2	6
	Разом	44	68

Індивідуальні завдання

Вимоги до звітування.

Мета – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Структура індивідуального завдання – (орієнтовна)

вступ – зазначається тема, мета та завдання роботи та основні її положення; *теоретичне обґрунтування* – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, на основі яких виконується завдання; *методи* – вказуються і коротко характеризуються методи роботи; *основні результати роботи та їх обговорення* – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз тощо; *висновки; список використаної літератури.*

Види індивідуального завдання – реферати з теми або вузької проблематики.

Форма контролю індивідуального (самостійного) завдання – перевірка реферату та обговорення на занятті. Питання з самостійної роботи виносяться на поточний та періодичний контроль.

Теми рефератів

1. Динаміка чисельності населення світу.
2. Динаміка чисельності населення України.
3. Природний рух населення світу.
4. Природний рух населення України.
5. Соціальний розвиток в регіональному вимірюванні.
6. Становлення соціальної географії в Україні.
7. Соціальна інфраструктура.
8. Географія соціального неблагополуччя.
9. Розселення: поняття, чинники розселення.
10. Форми розселення.
11. Історична зміна типів розселення.
12. Основні типи поселень.
13. Міста – опорні пункти розселення.
14. Типологія сільських поселень.
15. Сільське розселення.
16. Територіальні системи поселень.
17. Загальні закономірності розселення.
18. Сутність і форми урбанізації.
19. Урбанізація в урбанізованому середовищі.

20. Урбанізація в сільських районах.
21. Етапи процесу урбанізації.
22. Види урбанізації.
23. Стадії урбанізації.
24. Шляхи розвитку урбанізації.
25. Міста і міські агломерації.
26. Типи агломерацій.
27. Регіональні відмінності урбанізованості в світі.
28. Регіональні ринки праці України.
29. Предмет та основні поняття географії праці.
30. Концепції та моделі ринку праці.
31. Концепції та моделі міграційної поведінки населення.
32. Предмет та основні поняття географії культури та культурної географії.
33. Напрями та концепції культурної географії.
34. Географія мов. Лінгвістична географія.
35. Географія релігій. Сакральна географія.
36. Географія соціально – культурного і релігійного життя населення.

9. Методи навчання

Лекції (проблемні, лекції з аналізом конкретних ситуацій), розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж, обговорення проблемних ситуацій, ситуаційне навчання тощо. Ілюстрація (у тому числі мультимедійні презентації), демонстрація, метод безпосереднього спостереження. Тренувальні вправи; практичні роботи; самостійного опрацювання нового матеріалу, в тому числі із використанням Інтернет - ресурсів.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль – це контроль за 1, 2, 3 ...18 темами тощо, періодичний – контроль за змістовим модулем (ЗМ).

Методи поточного/періодичного контролю: усне опитування, контрольні письмові роботи за змістовими модулями, оцінювання виконання індивідуальних завдань, оцінювання захисту результатів лабораторних робіт, оцінювання доповідей.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю в рамках дисципліни є залік.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених завдань. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних завдань при самостійній роботі.

	відомостями.	
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; з деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, при цьому допускаються окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно вирішує більшість практичних завдань за зразком; має стійкі навички виконання завдання.
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	використовує знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішує половину завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно; безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішує окремі завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом.	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача.

11. Питання для поточного та періодичного контролю

1. Соціальна географія як наука. Структура соціальної географії.
2. Роль соціальної географії у вирішенні теоретичних і прикладних проблем суспільства.
3. Економічні, соціально-політичні і наукові передумови виникнення соціальної географії.
4. Особливості становлення соціальної географії.
5. Розвиток соціальної географії в зарубіжних країнах.
6. Розвиток соціальної географії в Україні.
7. Сучасний етап розвитку соціальної географії в Україні.
8. Особливості і тенденції просторової організації суспільства.
9. Простір людського розвитку. Просторові зони і території людини.
10. Методологічні принципи соціально-географічних досліджень.
11. Види і типи соціально-географічних досліджень.
12. Кількісні і якісні способи обробки і аналізу даних.
13. Соціальне відтворення населення. Види соціально-демографічних відносин.
14. Динаміка і розміщення населення.
15. Природний рух населення. Народжуваність, смертність, природний приріст.
16. Вікова структура населення.
17. Статевий склад населення.

18. Сімейний склад населення. Структура сім'ї та її функції.
19. Закон народонаселення Т. Мальтуса.
20. Теорії і концепції народонаселення.
21. Міграція як соціальний процес, її види і функції.
22. Концепції міграції.
23. Міжнародна міграція, її тенденції.
24. Соціальна структура суспільства та її основні елементи.
25. Соціальна нерівність. Теорії соціальної стратифікації.
26. Соціальні групи. Соціальна стратифікація українського суспільства.
27. Оцінка рівнів людського розвитку і його регіональний вимір.
28. Розвиток людських ресурсів. Проблеми людського розвитку в Україні.
29. Значення і роль гендерних досліджень в соціальному розвитку.
30. Гендерна стратифікація. Гендерний фактор відтворення людського капіталу.
31. Історичні форми і рівні етносів.
32. Раси і расовий склад населення.
33. Етнічні групи, їх основні ознаки, умови формування і розвитку.
34. Етногенез. Етнічна структура.
35. Поселенська структура суспільства і поселенські спільності.
36. Основні поняття розселення. Концепції розселення.
37. Зональні і національні особливості розселення населення.
38. Села. Міста. Агломерації. Конурбації. Мегалополиси.
39. Типи поселень.
40. Міське розселення, його суть і особливості.
41. Сільське розселення і його форми.
42. Соціально-географічні закономірності урбанізації та її територіальні прояви.
43. Фактори урбанізації. Періодизація урбанізації.
44. Нові тенденції урбанізації: субурбанізація, рурбанізація.
45. Етапи урбанізації. Економічні і соціальні фактори зростання міст.
46. Поняття і види соціальних систем. Суспільство як система. Еволюція суспільства.
47. Типи соціальної динаміки. Соціальний прогрес.
48. Соціальні взаємодії як основа соціальних явищ. Типи соціальних взаємодій.
49. Сутність поняття "цивілізація" та її роль в соціальних відносинах.
50. Класифікація цивілізацій.
51. Географія цивілізацій. Географічні основи розвитку цивілізацій.
52. Ринок праці. Проблеми зайнятості і безробіття.
53. Економічні компоненти рівня соціального розвитку і якості життя населення.
54. Культура як соціальне явище: поняття, структура, функції.
55. Національні і релігійні особливості культури.
56. Релігійний склад населення. Географія релігії і віровчень.
57. Сутність і функції соціальної інфраструктури.
58. Структура соціальної інфраструктури.
59. Поняття про соціальну сферу. Зміст соціальної сфери.
60. Сутність рекреації. Рекреація і дозвілля.
61. Види рекреаційної діяльності.
62. Форми рекреації. Територіальна організація рекреації.
63. Злочинність, її мотиви і причини. Територіальні особливості злочинності.
64. Суспільство і природа.
65. Регіональні дослідження екологічних проблем.
66. Екологічні проблеми національного масштабу, місцевого значення, проблеми світового масштабу.
67. Техногенно-природна безпека населення.
68. Система "людина - життєве середовище" як об'єкт соціального відтворення.

69. Функції та принципи соціально-економічного районування.

70. Види соціально-економічного районування: макро-, мезо- і мікрорайонування.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний та періодичний контроль																		Індивідуальне самотійне завдання	Сума балів
Змістовий модуль №1											Змістовий модуль №2							10	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	T18		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

Робоча програми навчальної дисципліни; силабус, опорні конспекти лекцій; конспекти практичних і семінарських занять; методичні вказівки до проведення практичних занять; підручники і навчальні посібники; контрольні завдання; питання для поточного і періодичного контролю знань; карти, ілюстративно-демонстраційні засоби.

14. Рекомендована література

Основна

1. Білецький М. І., Ванда І. В., Котик Л. І. Соціальна географія: навч.- метод. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 164 с.
2. Білецький М. І., Ванда І. В., Котик Л. І. Програма, методичні вказівки до практично-семінарських занять та тестові завдання з навчальної дисципліни «Соціальна географія» для студентів географічного факультету. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 108 с.
3. Кузик С. П. Географія туризму : навч. посібник. К. : Знання, 2011. 271 с.
4. Географія розселення. Методичні вказівки для студентів-географів. Уклад. Куделіна С.Б. Одеса, 2011. 70 с.
5. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів: Навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 190 с.

6. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація. Київ: Прінт Сервіс, 2014. 132 с.
7. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні: Монографія. Київ: Ніка-Центр, 2013. 194 с.
8. Нємець Л.М., Сегіда К.Ю., Гусева Н.В. Основи соціальної географії: навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 235 с.
9. Славик Р.В. Робоча навчальна програма та методичні рекомендації до курсу «Основи соціальної географії» для студентів напряму підготовки 6.040104 – Географія. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. 56 с.
10. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Нємець та К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. 304 с.
11. Шаблій О. І. Основи суспільної географії: підручник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 496 с.

Додаткова

1. Білецький М. І., Котик Л. І. Географія соціальних негараздів: становлення науки в Україні. Географія та туризм : наук. збірник / [Ред. кол. : Я. Б. Олійник (відп. ред) та ін.]. К. : Альтерпрес, 2011. С. 228–235.
2. Доценко А.І., Зінич В.Т., Великохатько О.Т., Танцюра В.Л. Розселення в Україні: проблеми і перспективи / Під ред. Данилишина Б.М. К.: РВПС України НАН України, 2006. 269 с.
3. Мезенцева Н.І., Братиченко С.П., Мезенцев К.В. Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір: Монографія. К.: Прінт-Сервіс, 2018. 136с.
4. Стафійчук В.І. Рекреалогія: навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 264 с.
5. Яворська В.В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні. Монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. 384 с.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
3. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. URL: <http://www.idss.org.ua>
4. Каталог ресурсів з соціальної географії. URL: <http://www.sociosite.net/topics/geography.php>.
5. Програма розвитку ООН, звіти та інформація про людський розвиток. URL: <http://www.undp.org>
6. Результати Першого Всеукраїнського перепису населення 2001 р. URL: <http://www.ukrcensus.gov.ua>
7. Соціальна географія: [наук. журнал]. URL: <http://www.soc-geogr.net>.
8. Соціальна та культурна географія : [наук. журнал]. URL: <http://www.tandf.co.uk/journals/routledge/14649365.html>.
9. Encyclopedia of World Problems and Human Potential. URL: <http://www.uia.be/world-problems-and-global-issues>.
10. Peoples Global Action. URL: <http://www.nadir.org/nadir/initiativ/agp>.
11. World Bank. URL: <http://www.worldbank.org>.